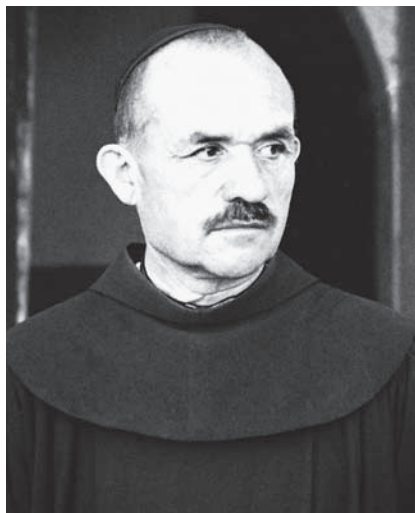

FRA FABIJAN KORDIĆ

(1890.-1945.)

U Grljevićima se 14. ožujka 1890. rodio sin Mati Kordiću i Anđi r. Ćosić iz Buhova. Odnijeli su ga prekosutra 16. ožujka u Rasno i krstili. Dali su mu ime Jozo. Kum mu je na krštenju bio Jure Raspudić iz Lipna, a krstio ga je fra Marijan Miletić.¹ Zaseok Kordića u Grljevićima niče iz najžešćeg hercegovačkog kamenjara. Odiše poštenjem i sirotinjom. Kuće su kamene s nadstrešnicama od drvene tesane hrastovine. Pod tim se nadstrešnicama niže duhan, konci stavljaju na šprulje, pa na serđen. U tom je ozračju i prohodao mali Jozo, i već kao petogodišnjak nizao duhan. Krizmao ga je u 7. godini života, 5. studenog 1897. biskup fra Paškal Bucnjić u Rasnu. Kum mu je na svetoj krizmi bio Bože Čolak.²

Novicijat i krojački zanat

Prvu vijest o našem Jozi Kordiću u Arhivu imamo iz Zadra. Dana 6. siječnja 1907. u Zadru je dopuštenjem hercegovačkog provincijala fra Anđela Nuića u Franjevački red primio Josipa Kordića, sina Mate i Anđe r. Ćosić, zadarski provincijal Provincije sv. Jeronima fra Josip Carvin. Svjedoci tom događaju su fra Serafin Ivastović i fra Bonaventura Sokolić. Na oblačenju je Josip uzeo redovničko ime fra Fabijan.³ O tom istom događanju obavijest Provinciji šalje i zadarski biskup 6. siječnja 1907.⁴ Nejasno ostaje zašto je fra Fabijan u novicijat stupio u Zadru; po svemu sudeći već je tada bio kandidat hercegovačkih franjevaca jer je po svršetku novicijata u Hercegovini.

1 Župni ured Rasno: Matica krštenih, sv. I, za godinu 1890., str. 81, br. 94.

2 Isto.

3 Arhiv Provincije: SP, sv. 26, f. 5.

4 Arhiv Provincije: SP, sv. 26, f. 7.

Fra Fabijan Kordić je nakon završenog novicijata u Zadru došao u Hercegovačku provinciju i nalazi se u samostanu u Mostaru.⁵ Sljedeća mu Tabula uz ime donosi i zanimanje: *sartor* krojač.⁶ Uz to je bio i vrtlar, jer je franjevački samostan sv. Petra i Pavla u Mostaru, u kojem je od 1895. godine i Bogoslovija, bio brojan kako fratrima, tako i bogoslovima. U velikom samostanskom vrtu su braća laici mnogo radili i s radnicima koje je samostan imao, da bi za sve te ljude u samostanu imali dovoljno i dobre hrane.

Da je fra Fabijan duboko ušao u krojački posao u samostanu svjedoči dopis trapista iz njihova samostana Marija Zvijezda iz Banjaluke 28. lipnja 1910. U dopisu se veli da je fra Fabijan bio kod njih i izabrao štof koji oni sada šalju, a s robom i račun. Račun je ispostavljen na o. fra Luku Begića, provincijala.⁷ Račun na memorandumu šalje "Abtei Mariastern bei Banja Luka, Abteilung Tuchfabrik".⁸ U to vrijeme trapisti u samostanu Marija Zvijezda imaju preko dvije stotine redovnika trapista i 34 različita zanata. Zanate u samostanu uče djeca iz Banja Luke, okolice i drugih mjesta, te tako stječu svjedodžbe koje im vrijede za životni poziv.

Iz bilježnice za habite od 14. lipnja 1901. koju čuva Arhiv Provincije⁹ vide se svi radovi koje čini provincijski krojač, a i nabavke i troškovi. Ovu bilježnicu zacijelo započinje tercijar fra Marko Brkić, krojač na Širokom Brijegu.¹⁰ U nju svoje radove, nabavke i financije unosi i fra Fabijan Kordić. Nalazimo za godinu 1911. račune koje čuva i Arhiv Provincije, a odnose se na nabavku čohu od trapista: tako račun od 21. lipnja 1911. u Arhivu Provincije kojeg fra Fabijanu na poštanskoj karti šalju trapisti¹¹ imamo i u bilježnici pod naslovom Mostar 16./5. 1911.: "Od Trapista čoja m. 48. plaćena 8/7. 467. K. i 83. P." A onda u godini 1912. od trapista kupuju 2. ožujka 29,2 m, 30. ožujka 29,2 m, 2. svibnja 60,5 m po cijeni od K[runa] 8.70, pa 6. lipnja 37,5 po K 8.80, 17. kolovoza 62,8 po cijeni od K 9.10, 17. rujna 30,4 m po cijeni od K 9,40. Bilježnica prati nabavu materijala sa zadnjim nadnevkom 23. srpnja 1916. s novom upravom na čelu s provincijalom fra Davidom Nevistićem.

Krojačke bilježnice

Od svog nastanka zajednica hercegovačkih franjevaca ima krojače. Oni su krojili i šivali habite, ali i druge stvari koje su u vezi s tim: odjeća, posteljina itd. Svoj su rad

5 Arhiv Provincije: Tabula, 29. 4. 1908.

6 Arhiv Provincije: Tabula, 29. 4. 1909.

7 Arhiv Provincije: SP, sv. 32, ff. 108-109.

8 Samostan Marija Zvijezda kod Banja Luke. Odjel Tvornica tkanine.

9 Arhiv Provincije: Račun za čohu i habete od 14. 6. 1901., nepaginirana, 30 x 24 cm.

10 Arhiv Provincije: Tabula, 3. 5. 1900.

11 Arhiv Provincije: SP, sv. 34. f. 149.

željeli bilježiti i pamtiti i prikazivati starješini u vrijeme vizite. Ove krojačke bilježnice čine u Arhivu jedno povijesno bogatstvo. Vidi se koji su silan posao obavljali provincijski krojači u svom naoko nevažnom poslu. Nadalje, iz ovih se bilježnica očituje, da je posao provincijskog krojača bio velik, vezan uz termine (oblačenja novaka!), a i potrebe braće u Provinciji. Arhiv čuva šest bilježnica:¹²

1. Već spomenuta koja počinje s bilježenjem 14. lipnja 1901. Nema paginacije, ispisanih ima 38 listova (76 str.) urednim rukopisom i dokumentarnom tintom. Dimenzije su joj 30 x 24 cm.
2. "Datum naređenih habeta od 1./V [19]26 godine, Mostar 1/V [19]26. Andačić Bono". Nepaginirana bilježnica. Svi su listovi do 1929. godine izrezani, a narudžbe 1929. idu od 20. X. do 6. XII. i ima ih dvanaest na jednom listu (2 str.). Bilježnicu nastavlja koristiti fra Nikola Pandžić i u nju unosi habite za novake od 1972. do 1989. (sve piše suhom olovkom). Dimenzije su joj 21 x 35 cm.
3. Treća je bilježnica iz 1930. godine. Na njoj je korici naslov: "1930. Krojenje haljina za članove franj. herceg. Provincije Mostar". Na prvom listu je potpis krojača: "fra Bono Andačić, Mostar, 1. 1. 1930." Bilježnica je dimenzija 33 x 19 cm. Paginirana je i ima 255 stranica. Na svakoj stranici je na vrhu ime fratara. Počinje s "M. p. O. Fra Dominik dr Mandić", a na 255., zadnjoj stranici, je "Fra Melhior Prlić".
4. Bilježnica iz 1932. "Tanji, bolji štof". Ispisana tek tri lista (6 stranica) do oblačenja novaka 1935. godine, i habiti fratrima do 14. studenoga 1935. Dimenzije su joj 25 x 21 cm.
5. Ova bilježnica ima abecednim redom poredana slova, i tu su pod određenim slovom upisani fratri sa svojim prezimenom. Primjerice, slovo A: Andačić fra Bono, Ančić fra Šimun, Andrijanić fra Špiro, Adamčik, Andrijanić fra Desiderije, Abrus Ivan. U njoj su za svakog fratara uneseni sljedeći podatci: Ime i prezime, pad ramena (kosina, za kapuč) u stupnju i centimetrima, dužina habita, širina ramena, dužina ruku, obujam grudi, obujam stisnute šake, obujam vrata, obujam glave. Bilježnicu na početku potpisuje fra Bono Andačić "Mostar, 17. 11. 1941." i sva je bilježnica ispunjena po već spomenutom abecednom redu, ali nakon zadnjeg slova "Z" dolazi poznati rukopis krojača fra Nikole Pandžića, kao dodatak ovoj bilježnici. On u tom dodatku donosi mjere za habite novcima od 1963. do 1971., kao i stare habite za sve te generacije. Fra Nikola sve piše suhom olovkom. Bilježnica je dimenzija 34 x 21 cm.
6. "Narudžba 1970 - 1987." ispisana je suhom olovkom. Autor joj je fra Nikola Pandžić. Dimenzije su joj 29 x 20 cm.

12 Arhiv Provincije: Ostavštine fratara i posebni spisi, sv. B-340, B-343.

Fra Fabijan Kordić krojač u Mostaru i na Širokom Brijegu

Odmah, kako smo vidjeli, po svršetku svog novicijata u Zadru, fra Fabijan je određen u samostan sv. Petra i Pavla u Mostaru za provincijskog krojača. U ružnim političkim vremenima neposredno prije početka Prvog svjetskog rata fra Fabijan je pozvan na odsluženje vojnog roka. Njegova zajednica 17. veljače 1912. piše molbu Seosko-kotarskom uredu u Mostaru da bi kao redovnički kandidat dobio “oprost od vojne službe”.¹³ U svezi s ovom molbom Provincijalat Seosko-kotarskom uredu u Mostaru 27. siječnja 1913. šalje potvrđnicu za fra Fabijana kojom se svjedoči “da je Kordić fra Fabijan (Josip) doista kandidat franjevačkog reda, te da se nalazi u našem samostanu u Mostaru”. Uz to se i u ovom dopisu ponovno moli da ga se oslobodi vojne službe.¹⁴

Fra Fabijan zabrinut mogućim vojnim pozivom obraća se 7. svibnja 1913. starješinstvu da bi ga novčano uzdržalo ako bude pozvan u vojsku. Nada se da će biti uvažen njegov rad u Provinciji “kroz punih osam (8) godina”, i da je njegova molba opravdana.¹⁵

Prošao je rat sa svojim strahotama, a fra Fabijanu je očito uslišana molba da ne služi vojni rok. Cijelo je vrijeme u samostanu u Mostaru i vrši posao krojača i vrtlara, u ogromnom samostanskom vrtu kroz koji teče rječica Radobolja. Arhiv Provincije čuva liječničku svjedodžbu od 28. svibnja 1919. U njoj je iznesena dijagnoza fra Fabijanove bolesti: reumatizam i neurasthemia. Ove bolesti “prouzrokuju velike patnje osobito kod promjene vremena i jugovine”, a i jer bolesnik ne podnosi mostarsku klimu, preporuča se premještaj na Humac ili na Široki Brijeg.¹⁶ Arhiv čuva i drugu liječniku potvrdu od 27. svibnja 1919. sa sličnim sadržajem i preporukom za premještaj iz Mostara zbog klimatskih uvjeta.¹⁷

Prilažući ova dva liječnička uvjerenja fra Fabijan starješinstvu 29. svibnja 1919. piše molbu za premještajem. U toj molbi govori o svom zdravstvenom stanju, i da je tomu najviše uzrok stalno sjedenje za šivaćim strojem. Kao mjesto premještaja spominje samostan Humac gdje bi se mogao šetati, kako mu se preporučuje, i biti na suncu.¹⁸ Liječničke svjedodžbe i fra Fabijanova molba za premještajem su uvažene, i fra Fabijan je premješten na Široki Brijeg.¹⁹

13 Arhiv Provincije: SP, sv. 37, f. 49.

14 Arhiv Provincije: SP, sv. 39, f. 13.

15 Arhiv Provincije: SP, sv. 39, f. 263.

16 Arhiv Provincije: SP, sv. 52, f. 211.

17 Arhiv Provincije: SP, sv. 52, f. 212.

18 Arhiv Provincije: SP, sv. 52, f. 213.

19 Arhiv Provincije: Tabula, 31. 5. 1919.

Fra Fabijan na Širokom Brijegu ima dužnosti krojača, vrtlara, sakristana. Dana 14. listopada 1926. provincijal piše fra Fabijanu pismo u kojem ga blago opominje da se bolje posveti službi sakristana, da sudjeluje u razmatranjima i da pristupa nedjeljnoj svetoj pričesti. Uzrok je svemu bila fra Fabijanova bolest, stoga provincijal i završava riječima: "Uvjereni smo da biste i vi sam od sebe nakon poboljšanoga si zdravlja oživio u sv. revnosti, ali po strogoj dužnosti našoj moramo Vas na sve to upozoriti, a vi ko poslušni i dobri brat poslušati."²⁰ Iz dopisa gvardijana fra Petra Sesara provincijalu od 15. siječnja 1929. dade se razaznati koje je dužnosti u samostanu vršio fra Fabijan. Sada, kad bi trebao doći novi brat laik, gvardijan bi mu dao na služenje crkvu, gostinjske sobe (kojih je malo) i da pomaže fra Mati "dok je kancelarija u samostanu".²¹ Fra Fabijanu bi dao da krpi i kroji odijela.²²

Fra Fabijanova se boležljivost nastavlja. Dr. Glavadanović mu šalje pismo s dijagnozom i terapijom 29. travnja 1931. Radi se o plućima. Liječnik mu predlaže toplice Klenovnik u Hrvatskoj.²³ Dan ranije, 28. travnja 1931. dr. Tramer, upravnik Državne bolnice u Mostaru, mu također zbog bolesti pluća preporuča lječilište Klenovnik.²⁴ Gvardijan fra Mate Čutura piše provincijalu o fra Fabijanovoj bolesti pluća, prilaže gore spomenuta liječnička mišljenja, te smatra da bi ga najbolje bilo poslati u lječilište Mladice u Sarajevu.²⁵

Provincijal u dopisu gvardijanu 1. ožujka 1936. između ostalog veli da će na Široki Brijeg poslati brata fra Antu Perića "neka uči šivački zanat kod brata fra Fabijana Kordića".²⁶

Arhiv čuva zadnji dopis gdje se spominje fra Fabijan Kordić. Iz vojnog Popunidbenog zapovjedništva Nezavisne Države Hrvatske stigao je dopis u svezi s braćom laicima i njihovom školom. U tu svrhu Provincijalat u odgovoru veli: "Prije stupanja u franjevački red svršili su osnovnu školu, učili zanate, davana im je poduka u smislu naših redovničkih pravila i propisa i predavanja glede izobrazbe uopće. Nakon stupanja u red produbljuje se i popunjuje, što je počelo prije stupanja u red." U prilogu su navedena imena sve braće s kratkim životopisom. Tako za fra Fabijana pod rednim brojem jedan stoji: "Kordić Jozo (fra Fabijan) rodom iz Grljevića 1890. g. sin Matin i Anđe Čosić - srez Mostar, vojni okrug Mostar - stupio je u franjevački red kao brat lajik 6. 1. 1907. god."²⁷

20 Arhiv Provincije: SP, sv. 69, f. 222.

21 Fra Mate Čuturić, ravnatelj Gimnazije.

22 Arhiv Provincije: SP, sv. 81, f. 18.

23 Arhiv Provincije: SP, sv. 91, f. 320.

24 Arhiv Provincije: SP, sv. 91, f. 321

25 Arhiv Provincije: SP, sv. 91, f. 319

26 Arhiv Provincije: SP, sv. 114, f. 232.

27 Arhiv Provincije: SP, sv. 135, ff. 80-81.

Fra Fabijan je živio tiho i predano. Na dva mjesta u Provinciji, u Mostaru i na Širokom Brijegu. Bio je zadovoljan u svom redovničkom životu. Dana 6. veljače sa skupinom drugih fratara, sjemeništara i puka spustio se niz Brijeg u hidrocentralu radi sigurnosti. Vratili su se na Široki Brijeg 8. veljače izjutra, kad su ih partizani uhitili, mučili i odveli svezane i ubili na nepoznatom mjestu. Ubijen je u 55. godini života i 39. godini redovništva.

Svjedočanstva suvremenika

O fra Fabijanu svjedoči fra Vinko Dragičević:

Poznao sam ga dobro. Kad sam došao ovamo na Široki Brijeg, bio je tu. Bio je priprost i pobožan. Mi bismo se pitali zašto on toliko moli i kruniča, a netko bi rekao da on misu ne govori, pa hoće da nadoknadi i da se može i tako Bogu služiti. Bio je krojač i šivao je habite. Obolio je i bio je sklon sušici, pa je poslan fra Bono [Andačić] da svrši taj obrt. Svršio je i izvanredno krojio habite. Fra Fabijan je tada prestao krojiti i šiti. Možda bi nekome zakrpio, ali ne mnogo. On je više bio zauzet baščom...²⁸

Fra Berislav Mikulić o njemu svjedoči tako zorno:

Ja danas prvi put čujem da je on bio vrtlar. On je za moje vrijeme bio sakristan. Svaki je svećenik imao svoga "služimisu" i kad bi došao svećenik na oltar, on bi odmah trčao tražiti "služimisu". Nikada mu to nije bilo teško, pa da je trebalo i pedeset puta iz crkve u sjemenište. U crkvi je održavao čistoću. Bio je muškarac, ali je crkvu čistio i kitio cvijećem kao neka časna sestra. Uoči Velike Gospe, on bi od jednoga kraja do drugoga, posuo garbit i zapalio. To je s Lištice bilo privlačno gledati. Mnogo je molio.²⁹

Zanimljivo je svjedočenje Branimira (Maje) Buntića:

On je radio pokraj onoga vrta u mlinici i u vrtu gdje je sada hotel. Nas bi djecu vrlo često tjerao odatle. Tu je bilo jedno veliko odlagalište i velika fratarska bašča, tamo pored mosta. Zvala se Luka. O tome je on vodio računa. Ja sam ga znao samo kao vrtlara. Išao je u lov. Davao nam je savjete. Odveden je 8. veljače sa Širokog Brijega. Gledao je uvijek biti ne samo pristojan, već je bio i previše obziran prema svećeniku.³⁰

---

28 *Svjedočanstva o ubijenoj gimnaziji, Zapisnici s okruglih stolova i simpozija održanih na Širokom Brijegu i Zagrebu 1993. godine o stradanju širokobrijeških franjevac*, priredili fra Jozo Zovko i Ivica Šarac, Mostar, 2024., str. 193.

29 *Isto*, str. 194.

30 *Isto*, str. 194.

Pokušaj identifikacije fra Fabijana Kordića

Osnivanjem Povjerenstva za pripremu kauze mučenika hercegovačkih franjevac³¹ krenulo se intenzivnije u razjašnjavanje ubojstva i mučeništva naših fratara. Pristupilo se ekshumaciji u Zagvozdu, zaseoku Radići Sudišće na lokalitetu Đogina ledina. Išlo se u obitelji ubijenih fratara za koje se znalo da su ubijeni na području Hercegovine i tu mogli biti pokopani, kako bismo osigurali uzorak za DNK. Tako i za fra Fabijana Kordića.

Dana 26. lipnja 2005. krećemo put Grljevića. Za uzimanje uzorka krvi pomogao nam je grljevički župnik don Tomislav Majić. "S. Mila [Sesar] uzima uzorke krvi braći Kordić, Dragi (1. 3. 1931.) br. 6, i Frani (12. 4. 1921.) br. 6A, fra Fabijanovih bratića, sinova njegova brata Mate (1894.)."³² Godinu i nešto poslije toga smo ponovno u Grljevićima, 21. srpnja 2006. Otvaramo obiteljsku grobnicu Kordić i uzimamo uzorak tijela Mate Kordića, već spomenutog fra Fabijanova brata.³³

Niti jedan DNK onih 18 tijela u Zagvozdu nije se slagao s uzorkom krvi fra Fabijanovih bratića Drage i Frane niti kostiju njegova brata Mate. DNK uzorak se nije slagao niti s drugim ekshumiranim tijelima u Ljubuškom. Tako je do danas ostalo nepoznato kamo su partizani odveli fra Fabijana i neke druge fratre sa Širokog Brijega 8. veljače 1945. i gdje su ih pogubili.

Fra Ante Marić

31 Hercegovačka franjevačka provincija, Mostar, 8. studenog 2004., ur. br. 576/2004.

32 Ante MARIĆ, *Tragom ubijenih hercegovačkih fratara*, Mostar, 2007., str. 170.

33 *Isto*, str. 325.

KRVLJU OPEČAĆENI ZA NEBO

Životopisi šezdeset šestorice hercegovačkih franjevaca
ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraću

Priredio:
dr. fra Robert Jolić

Mostar, 2025.